

Osmanlı'da Bir Müteşebbislik Örneği: Vladimir Mirmiroğlu ve Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi

An Example of Entrepreneurship in the Ottoman Empire: Vladimir Mirmiroğlu and Olimpos Commercial and Industrial Ottoman Joint Stock Company

Arş. Gör. Dr.

Nazik Betül GÜNEY

Arş. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Karaman-Türkiye,
E-mail: nbetulcelik@kmu.edu.tr

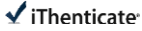

Geliş Tarihi/Received: 11.8.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 6.11.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Nazik Betül GÜNEY
nbetulcelik@kmu.edu.tr

Atf /Cite this article:
Güney, N. B., (2024). Osmanlı'da Bir Müteşebbislik Örneği: Vladimir Mirmiroğlu ve Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi. *ETÜT Dergisi*, 9, 14-31.

This article checked by

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Öz

Osmanlı Devleti sanayileşme çabaları içinde şirketleşme faaliyetlerine önem vermiştir. Bu doğrultuda çıkardığı bazı düzenlemelerle şirketleşmenin önündeki engelleri kaldırmaya çalışmış, küçük ölçekli işletmelerin birleşerek büyük şirketler hâline gelmesi için fabrika ve şirket kuracak kişilere bedelsiz arsa, vergi muafiyeti gibi destekler vermiştir. Çalışmamızın konusu Osmanlı Devleti'nin sanayileşme ve şirketleşme çabaları dâhilinde bir müteşebbis olarak karşımıza çıkan Vladimir Mirmiroğlu ve kurduğu şirketlerden biri olan Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi'nin 1922'ye kadar olan faaliyetleridir. Şirketin kuruluş tarihi İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edildiği döneme rastlar. Otel, gazino ve birahane gibi işletmelere sahip bu şirketle beraber Mirmiroğlu, aynı tarihlerde dokuz şirket daha kurmuştur. Ne var ki şirketlere ait kuruluş nizamnameleri dışında başka bilgilerin olmaması durumu şüpheli kılar. Diğer taraftan Mirmiroğlu'nun birkaç yıl içinde bütün şirketleriyle bağlantısı kopar. Adının zimmete para geçirmek gibi çeşitli sansasyonlarla anılıyor olması durumu daha ilgi çekici hâle getirir. Çalışmamızın ana kaynağını Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde (BOA) bulunan belgeler oluşturmaktadır. Ancak Cumhuriyet Arşivi'nde (BCA) bulunan bazı belgelerden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şirketleşme, Anonim Şirket, Vladimir Mirmiroğlu, Olimpos Şirketi

Abstract

In its industrialization efforts, the Ottoman Empire prioritized to corporatization initiatives. Through the enactment of various regulations, sought to remove obstacles to corporatization and offered incentives such as land grants and tax exemptions to prospective factory and company founders, thereby encouraging the consolidation of small-scale enterprises into larger corporations. This study focuses on Vladimir Mirmiroğlu, an entrepreneur who emerged during the industrialisation and corporatization endeavors of the Ottoman Empire and the activities of Ottoman Olimpos Commercial and Industrial Joint Stock Company (*Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi*), one of the companies he founded, until 1922. The company's establishment coincided with the occupation of İstanbul by the Entete Powers. Along with this company, which operated establishments such as hotels, casinos and breweries, Mirmiroğlu founded nine additional companies around the same period. However, the lack of information other than the company's establishment documents raises suspicions. On the other hand, Mirmiroğlu's connection with all his companies was lost within a few years. The fact that his name is associated with various sensations such as embezzlement further adds to the intrigue. The primary source for this study is documents obtained from the Ottoman Archives of the Presidency of State Archives (BOA). Additionally, certain documents from the Republican Archive (BCA) have been utilized for verification purposes.

Keywords: Corporatization, Joint Stock Company, Vladimir Mirmiroglu, Olympus Company

Giriş

Sanayi devrimiyle Avrupa'da ticaret anlayışı değişmiş, yerel işletmeler yerine daha büyük işletmeler kurulmaya başlanmıştı. Devrimin getirdiği hammadde ve pazar ihtiyacı, bu atılımı gerçekleştiremeyen ülkeleri Avrupalı devletler için birer pazar hâline getirdi. Özellikle Napolyon savaşları sonrası ortaya çıkan ve Fransa'nın öncülük ettiği ithalata karşı oluşturulan yüksek vergi uygulamalarına en son Rusya'nın katılmasıyla Osmanlı Devleti Avrupalı devletler için cazip bir pazar oldu. Sanayileşme faaliyetlerine geç kalan ve Avrupa'daki ekonomik gelişmelere ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, yüzyılın ilk ve ikinci yarısında farklı politikalar belirleyerek sanayileşme sürecine dâhil olmaya çalışacaktı. (Martal, 1999: 279). Özellikle 1840 ile 1860 arası daha devletçi politikalar benimsenirken 1860'tan sonra özel teşebbüs teşvik edilmeye başlandı. (Önsoy, 1984: 9). Belirlenen bu politikalarda şüphesiz 1838 Antlaşması'nın etkisi büyüktü.

1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması'yla serbest ticaret esasları benimseyen Osmanlı Devleti ithalatı % 5, ihracatı % 2 oranında, transit ticareti de % 3 oranında vergiye tabi tuttu.¹ Bu antlaşmanın en önemli maddesi iç gümrüklerin kaldırılmasına ilişkindir. İngiliz tüccarlar iskeleye getirdikleri bir malın %3 gümrüğünü ödedikten sonra tekrar gümrük vermeksizin bu malları başka bir iskeleye götürebilecekler, ikinci bir iskelede mal satılırsa ek olarak %2 vergi ödeyeceklerdi. Böylelikle % 5'i ödenen bir mal başka hiçbir vergi ödenmeden Osmanlı topraklarında dolaşabilecek hatta yeniden ihraç edilebilecekti. (Kütükoğlu, 2013: 141). Bu anlaşmaya benzer antlaşmalar daha sonra diğer Avrupa ülkeleriyle de yapıldı. İngiltere'den hemen sonra 25 Kasım 1838'de Fransa (Kütükoğlu, 1992: 40), 1839'da Sardunya, 1840'ta İsveç, Norveç, İspanya, Flemenk, Belçika, Prusya ve 1841'de Danimarka ile yapılan anlaşmalarla Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerin büyük bir pazarı hâline geldi. Böylece Osmanlı Devleti'nin ithalat oranı giderek arttı. Osmanlı Devleti'nin ithalatı artırmaya yönelik dış ticaret politikasının amacı devlet içinde bolluk yaratarak fiyat istikrarı sağlamaktı. (Güran, 2013: 370).² Bu anlayış çerçevesinde ticaret üzerindeki tekelleşme ve devlet müdahalesi önlenerek vergi gelirleri artırılmaya çalışıldı.(Pamuk, 2009: 206). Ancak kısa vadede gümrük vergisi gelirlerinin arttığı gözlemlense de takip eden yıllarda Osmanlı Devleti'nin zararı büyük oldu. (Kazgan, 2023: 20). Bunun yanında kurusun tağşiş edilmesiyle birlikte Osmanlı para birimi dönemin para birimleri karşısında değer kaybetti. 1788'de 1 sterlin 11 kuruşken, 1844 yılında 110 kuruşa yükseldi. (Pamuk, 2009: 171). Sonuç olarak 19. yüzyıl sonunda Osmanlı ekonomisi 18. yüzyıla kıyasla büyük oranda açık vererek ham madde ihraç eden ancak mamul ürünler ithal eden bir ekonomi hâline dönüştü. (Pamuk, 2018: 26). Bu açık ileride devletin borçlanmasını da beraberinde getirdi.

1838'den sonra sanayi devriminin etkisi Osmanlı Devleti'nde iyice hissedilir oldu. Üstelik yeni ordunun ihtiyaçlarının karşılanması da yönetimin önünde halledilmesi gereken bir diğer mesele idi. Bütün bu sebepler Osmanlı yönetimini sanayileşme çabalarına yöneltti.(Martal, 1999: 279). Bu amaçla Tanzimat sonrası hukuksal düzenlemelere hız verildi. Ticaret, sanayi ve tarımın geliştirilip yaygınlaştırılması için 1838'de Umûr-ı Nâfia Meclisi, 1840'ta Ticaret Nezareti kuruldu. 1841'de nezaret bünyesinde Ticaret Mahkemesi oluşturuldu. Böylelikle tüccarlar arasındaki anlaşmazlıkların kısa sürede halledilmesi amaçlandı. 1846'da yetkinin yaygınlaştırılarak uzman birimlerin oluşturulması için Ticaret Nezareti'nden ayrı olarak Ziraat Nezareti kuruldu ancak kısa bir süre sonra tekrar Ticaret Nezareti'yle birleştirildi. 1848'e gelindiğinde bayındırlık işlerine bakmak üzere Umûr-ı Nâfia Nezareti oluşturuldu. 8 Mart 1849'da hazırlanan içtüzüğe göre nezaretin görevi tarım ve sanayinin geliştirilmesi, fabrikalar kurulması ve gerekli hammaddenin temininin sağlanmasıydı. Ne var ki Nâfia Nezareti, içtüzük uygulamaya koyulamadan 14 Mart 1849'da Ticaret Nezareti'yle birleştirildi.³

Sanayileşme faaliyetleri beraberinde şirketleşmeyi de zorunlu kılıyordu. Bu sebeple 1850'de kapitalist anlamda şirketleşmenin ilk adımı olarak Fransız ticaret kanununun birinci ve ikinci bölümlerinin çevrisi yapıldı ve Ticaret Kanunnâmesi adı altında yayınlandı. Kanunnâmede ticarî faaliyetlerden kaynaklı ihtilafların halli, ticarî defterlerin düzenlenmesi, şirket ve komisyonculuk ile poliçe ve iflas hükümlerinin her biri ayrı olarak ele alındı.

¹ Bu antlaşma ile İngiliz tüccarlar Osmanlı ülkesinin her yerinde ticarî faaliyetlerini sürdürecekti. Antlaşma özellikle Mısır'da geçerli olacaktı. Böylelikle Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın ticarî gelirleri azalacak ve Paşa'nın gücü kırılmış olacaktı. (Kıray, 2015: 71).

² Osmanlı Devleti diğer Avrupa devletleri gibi merkantilist politikalar benimsememişti. Bunun başlıca nedenleri arasında şehirlerin iaşesine verdiği önem gelmekteydi. İç piyasadaki arzın artması için ithalat desteklenip özendirilirken, yerli talep karşılandıktan sonra ihracata izin verilmekteydi. Provizyonizme (iaşe) dayanan bu politika dış ticarete ihracatı kısıtlarken ithalatı güçlendirdi. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde ekonomi politikalarına tüccar ve üreticiler değil, merkez bürokrasisinin öncelikleri şekil veriyordu (Genç, 2021: 55-58; Pamuk, 2007: 29-30).

³ Nafia Nezareti, Ticaret Nazırı Süleyman Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığa atanması üzerine Ticaret Nezareti'yle birleştirilerek İsmail Paşa'ya ihale edilir. (Akıldız, 2018: 152-170).

Ticaret ve tacirin tanımı ile bir kişinin ticaret yapabilmesi için gerekli koşullar belirlendi. Buna göre bir kişinin kendi başına ticaret yapabilmesi için 21 yaşını doldurmuş olması gerekiyordu. Yine tüccarın günlük ve yıllık faaliyetleri, gelir ve giderleri, alacak ve borçlarının düzenli olarak kaydedildiği defterlerin tutulması ile defterlerin ticarethane memurları tarafından denetimi zorunluluğu getirildi. Kanunnamenin 10. Maddesi şirketlerle ilgiliydi. Buna göre şirketleşme iki ayrı başlık altında toplandı. Ticarî faaliyetler yapmak üzere kurulan ortaklıklar ticarî şirket, diğer ortaklıklar ise adî şirket olarak sınıflandırıldı. (Balcı ve Sırma, 2012: 19) 1861'de Ticaret Mahkemeleri Teşkilat Kanunu ve Ticaret-i Bahriye Kanunnamesi çıkarıldı. Kanun-i Esasi'nin 13. Maddesiyle Osmanlı vatandaşlarının şirket açma hakkı güvence altına alındı. 1882'de *Anonim Şirket Nizamname-i Dâhilisi*, 1887'de *Memâlik-i Ecnebiyede Teşekkül Eden Anonim Şirketlerin Memâlik-i Devlet-i Aliye'de İcrâ-yı Muâmelât İçin Küşad ve yahud Tayin Edecekleri Acenteler Hakkında Nizamnâme* hazırlandı. (Koraltürk, 1999: 443).

Yapılan hukuki düzenlemelerle birlikte sanayileşmeye katkı sağlamak amacıyla devlet destekli fabrikaların açılmasına hız verildi. (Güran, 2013: 371). Bu fabrikaların kuruluşunun temelinde ordunun ve sarayın ihtiyaçlarını gidermek vardı. Zaten bu fabrikaların çoğu⁴ bu amaca hizmet etmek üzere savunma sanayi ve tekstil sektöründeydi. (Martal, 1999: 279-282). Fabrikaları desteklemek amacıyla Avrupa'dan ustalar getirilerek işçilere modern sanayi makinelerin çalışma biçiminin öğretilmesi, işçi ve ustaların gerekli olduğu takdirde askerlikten muaf tutulması gibi uygulamalar yapılmaktaydı. Yine fabrikalarda kullanılacak yerli-yabancı menşeli makine ve araçların ya da hammaddenin temininde gümrük ve vergi muafiyeti sağlanmakta, hammadde temini için devlet destekli çiftlikler kurulmaktaydı. (Güran, 2013: 371-373). 1864 yılı ortalarında faaliyete geçen İslah-ı Sanayi Komisyon'u ile önemini yitiren lonca ve gedik sisteminin⁵ yerine yerli sanayiye korumaya ve geliştirmeye yönelik çalışmalar yapıldı.⁶ Komisyon, esnafı şirketleşmeye teşvik etmeyi, zanaatkârların yabancı mallarla rekabet etmesini, devlet desteği alan az sayıda ancak güçlü sanayi işletmeleri oluşturmayı, sanat okulları açarak loncaların kapanmasıyla ortaya çıkan kalifiye eleman eksikliğini gidermeyi amaçlıyordu. Şirketleşmeyi teşvik etmek amacıyla kurulacak şirketlere 12 yıl süreyle bazı imtiyazların verilmesi ve resmî dairelerin ihtiyaçlarının bu şirketlerden karşılanması sağlanmaya çalışılmıştı. (Koraltürk, 1999, 444; Önsoy, 1984, 11). Bu bağlamda her meslek grubu için kuruluş tüzükleri hazırlandı. Böylece makine ve hammadde ithal edilerek seri üretime geçilecekti. Komisyon çalışmaları etkisini kısa bir sürede gösterdi. Kurulan Debbağlar Şirketi birinci yılının sonunda ortaklarına yüzde 51,5 kar payı dağıttı. Üstelik şirketin sermayesi de 35 bin altına yükseldi. (Martal, 1999: 283; Önsoy, 1984: 10). Şirketin faaliyetleri sonucu Avrupa'dan ithal edilen köselenin fiyatı da düştü. Orduya gerekli olan kösele için açılan ihaleyi de 21 kuruşluk teklifle Debbağlar Şirketi aldı. Böylece devlet 700.000 kuruşluk kazanç elde etti.⁷ Ne var ki diğer şirketler sermaye yetersizliği ya da deneyim eksikliği gibi sebeplerle aynı başarıyı göstermedi. Yine de 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde serbest ekonomi koşullarında ve gümrük tarifelerinin düşük olduğu bir ortamda özel sermayenin kurduğu sınırlı sayıdaki fabrika Osmanlı Devleti'nin sanayileşmesine öncülük ediyordu. (Pamuk, 2018: 129; Çakır ve Akkuş, 2015: 191).

Bu çabalar içinde 1882 ve 1887'de anonim şirketlerle ilgili düzenlemeler yapıldı. (Çakır ve Akkuş, 2015: 191). Bu düzenlemeler yeterli olmayınca 1909 ve 1910'da iki yasa tasarısı oluşturuldu. 1913'te ise 15 yıl süreyle geçerli olacak "*Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatı*" çıkarıldı. Milli iktisat anlayışıyla hazırlanan yasada yukarıda bahsi geçen İslah-ı Sanayi Komisyonu'nun kararları temel alınmıştı. (Önsoy, 1984: 11; Kasalak, 2012: 67). Teşvik-i Sanayi Kanunu, yabancı mallardan yüzde on pahalı bile olsa yerli malların devlet tarafından kullanılmasını öngörüyordu. Ayrıca fabrika kuracak kişilere 5.000 metrekare arsa bedelsiz olarak ve inşaat ruhsatıyla beraber verilecekti. Üstelik kanun 15 yıl süreyle vergi muafiyeti de sağlamaktaydı. (Balcı ve Sırma, 2012: 38)

Şirketleşme faaliyetleri içinde şüphesiz en önemli girişim Şirket-i Hayriye'nin kurulmasıdır. 1851 yılında ilk anonim şirket olarak kurulan Şirket-i Hayriye, Boğaziçi'nde yolcu taşımacılığını hem düzene koymak hem de yabancı kumpanyaların rekabetinden kurtarmak üzere kurulmuştu.⁸ Keçecizâde Fuat Bey ile Ahmed Cevdet

⁴ Bu dönem açılmış fabrikaların envanter kaydı için bkz: (Kurt, Kuzucu, Çakır ve Demir, 2016: 245-277).

⁵ Donald Quataert Osmanlı Devleti'nin ekonomi politikasının 1826'da dönüşüme uğradığını söyler ve lonca teşkilatının zayıflamasının sebebini Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla ilişkilendirir. Ona göre Yeniçeri Ocağı kaldırılınca kent loncaları devletin ve elitlerin zorbalıklarına açık hâle gelmiştir. Çünkü Yeniçeriler, loncaları koruyan silahlı güçlerdir. 1838 Balta Limanı Anlaşması ve Tanzimat'ın ilanıyla devlet, serbest ticareti geliştirebilme imkânı elde etmiştir. (Quataert, 2013: 22).

⁶ Osmanlı Devleti'nin uluslararası sergilere katılımını sağlayan bu komisyon teknolojik gelişmelerin esnaf tarafından takibinin yapılmasıyla makinelerin hızlı ve ucuz bir şekilde üretilmesinin kolaylaştırılmasını hedefliyordu. (Martal, 1999: 283).

⁷ Daha önce Avrupa'dan ithal edilen köselenin fiyatı 34-35 kuruş iken 30 kuruşa kadar düşmüştü. (Martal, 1999: 283).

⁸ Tanzimat'la birlikte yabancı sermayenin gelişmesi sürecinde üst düzey yöneticiler ile tüccar, sarraf ve bankerler elde ettikleri serveti harcama biçimi değişerek lüks tüketime yönelmişlerdi. Buna bağlı olarak sayfiye yaşamı ve mesireler cazip hâle geldi. Adalar ve Boğaziçi sayfiye hayatının önemli yerleri hâline dönüştü. İstanbul'daki varlıklı aileler Boğaziçi'nde yalılar, köşkler

Paşa'nın fikir babası olduğu şirketin kuruluş nizamnamesi de bu iki devlet adamı tarafından kaleme alındı. Dönemin sadrazamı Mustafa Reşid Paşa'nın desteğiyle Sultan'a sunulan fikrin kabul edilmesiyle Osmanlı Devleti'nin ilk anonim şirketinin kuruluş süreci başladı. 1 Ocak 1851'de Sultan Abdülmecid'in irâde-i seniyesiyle şirket kurulmuş oldu. (Tutel, 1997: 19). Başlangıçta şirketin sermayesi 45.000 lira olarak belirlenmiş ve her biri 30 lira değerinde 1500 hisse senedi çıkarılmıştı. Daha sonra bu miktarın şirketin giderlerine yetmeyeceği düşünülerek 500 hisse senedi daha çıkarıldı. (Akyıldız, 2010: 201). Hisse senetlerini alanlar arasında Sultan Abdülmecid, annesi Bezmiâlem Vâlide Sultan, Mustafa Reşit Paşa, Serasker Damat Mehmed Ali Paşa, Tophane Müşiri Fethi Paşa, Yusuf Kâmil Paşa'nın eşi Zeynep Hanım, Şeyhülislam Arif Efendi, Kaptan Paşa, Rıfat Paşa, Rıza Paşa gibi pek çok devlet adamı ve yakını ile Sarraf Mıgırdıç, Sarraf İshak, Sarraf Mısırlı Kevork İbrahim, Sarraf Miseyani, Banker Abraham, Barutçubaşı Nikoğos, Sarraf Tıgırcıyan Ohannes gibi isimler yer almaktaydı. (Tutel, 1997: 23). 1852'de ilk vapur seferini Üsküdar'a yapan şirketin ilk yönetim kurulu 1854'te, ilk tüzüğü de 1872'de oluşturuldu. (Daloğlu, 2020: 10-14; Tutel, 1997: 25; Akyıldız, 2010: 201).

Osmanlı Devleti bir taraftan şirketleşme ve sanayileşmenin yaygınlaşmasına çalışırken diğer taraftan malî çıkmazdan kurtulma çareleri arıyordu. Bu sırada patlak veren Kırım savaşı ile artık ekonomik bir çöküntü yaşayan devlet, çareyi dış borç almakta buldu. 1854-1875 yılları arasında on beş kez borç anlaşması yapan Osmanlı Devleti, borçlarına karşılık bazı gelirlerini teminat olarak gösterdi. 1875 yılına kadar toplamda yaklaşık 239 milyon borçlanan devletin bütçe açığı 5 milyon lirayı geçti.⁹ Bu sırada Galata Bankerleri 1877-78 Rus savaşında Osmanlı Devleti'ni maddî olarak desteklemeye devam ediyorlardı. Osmanlı Devleti'nin borçları, savaşın bitiminde toplanan konferansta tartışılan maddelerden birisi oldu. Alacaklı devletler borçların ödenmesi için uluslar arası bir komisyon kurulması konusunda ısrarcı olsa da Osmanlı Devleti tarafından bu kabul edilmedi. Uluslararası komisyon fikrine karşı çıkanların başında Galata Bankerleri gelmekteydi. Babîali üzerindeki tekellerini korumak niyetinde olan Galata Bankerleri komisyonun kurulmasıyla kendi alacaklarının tehlikeye düşeceği kanaatindeydiler. Bu nedenle kendi alacaklarını temin etmek adına 1879'da tuz, tütün, pul, müskirat, bazı yerlerin ipek öşrü ve balık avı resimlerinin teminat olarak gösterildiği Rüsûm-ı Sitte İdaresi'ni kurdular. (Yılmaz, 2011: 66). Başkanlığına Hamilton Langé'nin getirildiği İdare, Osmanlı maliyesinin iyi yönetilemediği gerçeğini ortaya çıkardı. 1.620 bin Osmanlı Lirası gelir elde etmeyi planlayan kurum bunun 600 bin lirasıyla dış borçları ödemeyi amaçlıyordu. Kurum, kısa sürede hedeflerine ulaştı ve Osmanlı tahvilleri değer kazandı. (Kazgan, 2022: 222-226; Çapar, 2020: 82). Bundan sonra Avrupalı devletler kendi alacaklarını temin etmek üzere İdare'nin kendilerine devredilmesini istediler. Hatta bu konuda Berlin Antlaşması'nın maddelerini ileri sürerek Osmanlı yöneticilerini zorladılar. Yapılan görüşmeler neticesinde Duyûn-ı Umûmiye İdaresi kuruldu.¹⁰ Duyûn-ı Umûmiye'nin kurulmasıyla Osmanlı Devleti'nde şirketleşme yönünde Avrupa kaynaklı şirketler görünür oldu.

Şöyle ki; 1881'de Duyûn-ı Umûmiye'nin kurulması sonrası Avrupa sanayi sermayesi Osmanlı Devleti'nde artmaya başladı. Avrupa devletlerinin elçilikleri ve bankalarla sıkı bir iş birliği hâlinde olan Duyun-ı Umumiye, Avrupa kaynaklı yatırımların bağlantısını sağlıyordu.¹¹ 1854-1881 arsında Osmanlı topraklarında 19 yabancı şirket kurulmuşken 1882-1907 arasında 63, 1908-1914 arasında 130 şirket bulunuyordu. (Balcı ve Sırma, 2012: 38). Son dönemde kurulan şirketlerin çoğunluğu Avrupalılarla gayrimüslim Osmanlılar arasındaki ortak girişimlerdi.¹² Bu şirketlerin çoğunluğu İstanbul'da şubeleri açılan ve merkezleri yabancı ülkelerde olan şirketlerdi. Özellikle sigorta şirketi işletmeciliği bu dönem hızlı bir yükseliş gösterdi. İngilizler 1890'larda çok sayıda şube açmışlardı. Bunlar içinde 1892'de yerel sermayeyle kurulan *Osmanlı Umûm Sigorta Şirketi* bu

yaptırmaya başladı. Böylece buralarda nüfus giderek arttı ve bunun doğal bir sonucu olarak ulaşımında aksaklıklar meydana geldi. (Tutel, 1997: 16-19; Daloğlu, 2020: 9-10).

⁹ Sadrazam Mahmud Nedim Paşa borçlar karşısında bir ödeme planı yapmıştı. Buna göre dış borçların yarısı nakden ödenecek kalanı için de beş yıl vade ile %5 oranında faizle yeni tahviller verilecekti. Ancak bu ödeme planı da uygulanamadı. (Küçük ve Ertüzün, 1994: 58.)

¹⁰ Duyûn-ı Umûmiye İdaresi Osmanlı Bankası aracılığıyla Galata Bankerleri ile iş birliği yapıyordu. Yayımlanan Muharrem Kararnamesi'yle (28 Aralık 1881) Osmanlı Bankası, Galata Bankerleri'nin Rüsûm-ı Sitte İdaresi'ne bağlanan alacaklarını ödemeyi taahhüt etti. Bundan sonra Rüsûm-ı Sitte İdaresi'nin Celal Bey Hanı'ndaki bürosu personeli ile birlikte Duyûn-ı Umûmiye İdaresi'ne geçirildi. (Kazgan, 2022: 231-233).

¹¹ Fransız denetimindeki Bank-ı Osmani-i Şahane, 1888'de İstanbul şubesini açan Deutsche Bank, İngiliz denetiminde 1906'da kurulan The National Bank of Turkey ve Crédit Lyonnais Duyûn-ı Umûmiyenin işbirliği yaptığı bankaların başında gelmekteydi. (Üsdiken, 2000: 35-91)

¹² Bu yatırımlar başta demiryolları ve liman tesisleri olmak üzere alt yapı alanındaydı. (Kıray, 2015: 177). Bu konuda Fransızların kurduğu şirketler için bkz. (Çapar, 2020: 101-210).

sektördeki rekabeti artırmıştı. 1894'te sigortacılık sektöründe toplam 76 şirket bulunuyordu. 1911'de sadece yangın sigortası yapan şirket sayısı 62'ydi. (Çakır ve Akkuş, 2015: 191-192). Birinci Dünya Savaşı yıllarında ekonominin dışa kapanması sonucu Anadolu mahsulleri cazip hâle geldi. İttihat ve Terakki Partisi'nin teşviki ile 1914-1918 arasında kurulan şirketlerin sayısı 70'ti. Savaşla birlikte kurulan şirketlerin çoğunluğunu dönemin İttihatçı anlayışını yansıtan Milli iktisat politikası gereği Müslüman-Türk unsurlar oluşturuyordu. (Balcı ve Sırma,2012: 38).

1. Bir Müteşebbis Olarak Vladimir Mirmiroğlu¹³

Çalışmamıza konu olan Olimpos Ticarî ve Sınâî Osmanlı Anonim Şirketi'nin kurucusu aslen Rum olan Osmanlı vatandaşı Vladimir Mirmiroğlu'dur.¹⁴ Fener sakinlerinden¹⁵ Vladimir Mirmiroğlu avukatlık yetkisine sahip bir müteşebbis olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶

1875 Darıca doğumlu olan Mirmiroğlu, Fatih Rüşdiyesi ve Vefa İdadisi'ni tamamladıktan sonra Mekteb-i Hukûk-ı Sultânî'yi¹⁷ tamamlar. 1902'de avukatlık lisansını almış, 1904'te bu lisansı yenilemiştir. Galata'da bulunan Gümüşlü Han'daki¹⁸ bürosunda (BOA, HR.TH., 339/57.) hizmet veren Mirmiroğlu'nun 1924'te Rum Patriği Meletios'la olan yakın arkadaşlığı sebebiyle avukatlık lisansı iptal edilir, ancak 1950'de Menderes yönetimiyle birlikte mesleğine tekrar dönmek için İstanbul Barosu'na başvuruda bulunur. (Stamatopoulos, 2017: 112). Rum cemaati arasında önemli bir isim olan Mirmiroğlu, Patrikhane'nin hukuk müşavirliğini yapar, 1910'da Patrikhane'nin üyelerinden bazı kişilerin tutuklanması¹⁹ sırasında onların avukatıdır.²⁰ Patrikhane seçimlerinde aktif rol alan Mirmiroğlu, 1913'te Patrikhane tarafından İttihat ve Terakki Partisi ile görüşmek üzere seçilen komisyondadır. Genel Sekreter Mithat Şükrü Bey'le bir sonraki seçimde İttihat Terakki ile olan bağlantının sürdürülmesi amacıyla görüşür. Bu görüşmede Mirmiroğlu, Meclis'te Rumların temsil yetkisinin artırılmasını ve Rumların adaylarını kendilerinin seçmesi konusundaki isteklerini ileterek, istekleri kabul edildiği takdirde İttihat Terakki ile birlikte hareket edeceklerini söyleyecektir.²¹ 1925'te Fener Patrikhanesi'nde baş hatiplik (Büyük Vaiz) makamıyla birlikte Rum Patriğinin vekilliğini yapar. (BCA, 112-71-3.; Stamatopoulos, 2017: 106). Sultan fermanlarının listesini çıkarmak üzere Kutsal Kabir Kilisesi'nin arşivlerinde çalışır ve 1930'da Kudüs Patrikhanesi arşivlerinde görevlendirilir. (Stamatopoulos, 2017: 106). Bundan başka Mirmiroğlu'nun adı bazı skandallara karışır. Kudüs Patrikhanesi'nin arşivlerinin kaybolması ve özellikle Arvanidis ailesinin bazı çalışanları ile ilgili zimmete para geçirme meselelerinde Mirmiroğlu bir şekilde konuya dâhil olur.²²

İstanbul'un entelektüel şahsiyetleri arasında yer alan Mirmiroğlu (Eyice, 2014:, 38) *İ Dervise (Dervişler), Atina 1940, Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri'nin Devrine Ait Tarihi Vesikalar, İstanbul 1945, Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları, İstanbul 1946* ve Aziz Ongan'la birlikte kaleme aldığı *Kariye Camii: Eski Hora Manastırı, Ankara 1955* isimli kitapları yazmıştır.²³ Ayrıca *Fatih ve Ortodoksluk* başlıklı bir de makalesi bulunmaktadır.²⁴ Dukas'ın Bizans

¹³ Bazı kaynaklarda Vladimir Mirmiroğlu'nun soyadı Mırmıroğlu olarak geçmektedir. Biz yazdığı kitaplarda ismini Mirmiroğlu olarak söylemesi hasebiyle Mirmiroğlu olarak ifade edeceğiz.

¹⁴ Mirmiroğlu hakkında detaylı bilgi için bkz: (Stamatopoulos, 2017: 104-112).

¹⁵ "Fener'de Abdi Subaşı Mahallesi'nde sâkin teba'a-ı saltanatı seniyyeden " (BOA, DH.MKT, 1282/45-1).

¹⁶ Vladimir Mirmiroğlu yapılan sınavı geçerek ikinci derecede dava vekâleti ruhsatı almıştı. (BOA, MF.MKT., 684/53-2).

¹⁷ 1880'de Adliye Nezareti'ne bağlı olarak açılan Mekteb-i Hukûk-ı Sultânî yüksek öğrenim düzeyindeki ilk hukuk mektebidir. 1909 yılında Darülfünûn'a bağlanmıştır. Okul hakkında detaylı bilgi için bkz: (Koyuncu, 2012: 163-186)

¹⁸ Mirmiroğlu'na ait birkaç adres bilinmektedir. Bunlardan biri Galata'da Büyük Millet Han'daki bürosudur. Stamatopoulos bu bilgiyi İstanbul Barosu arşivinden aldığı belirtir.(Stamatopoulos, 2017, 105), diğer bir adres ise Annuaire Oriental isimli yıllıkta belirtilen Galata'daki Arslan Han 5 numaradır. Ancak burada mesleği avukat olarak geçer, ticaretle uğraştığına dair bilgi bulunmaz. (Annuaire Oriental, 1921: 480)

¹⁹ Rum Patrikhanesi'nin milli meclis oluşturma çabalarına karşılık Adliye Nezareti ve Dâhiliye Nezareti bu durumun kanunlara aykırı olduğunu Patrikhane'ye iletti. Ancak Patrikhane buna rağmen delege seçimleri için taşrada seçimlere başlamıştı. Özellikle Rum nüfusunun yoğun olduğu yerlerde seçimler devam etmişti. Hükümet ise seçimlerin durdurulmasını aksi hâlde seçilenlerin takibata alınarak gerekli cezaya çarptırılacaklarını Patrikhane'ye iletti. Rumların milli meclis oluşturma çabaları için bkz: (Sagun, 2023: 797-821).

²⁰ Patrikhane delegelerinden yirmi kişinin tutuklanması sonrası Vladimir Mirmiroğlu bu kişilerin savunmasını yapmış ve kefaletle serbest bırakılmalarını sağlamıştı. (La Turquie, 20 Eylül 1910, No. 224)

²¹ Komisyonda Mirmiroğlu ile birlikte M. Desiris, Pouloulides ve Polizetti bulunmaktadır. (Stanboul: 24 Aralık 1913, No. 302)

²² Arvanidis ailesine ait fabrika çalışanın zimmeterine geçirdikleri parayı Mirmiroğlu'nun imzaladığı teminat mektubuyla yapmış olması nedeniyle Mirmiroğlu sorgulanmıştı. (Stamatopoulos, 2017: 104-107).

²³ Kitapların künyesi şu şekildedir: Vladimir Mirmiroğlu, *İ Dervise (Dervişler), Atina 1940; Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri'nin Devrine Ait Tarihi Vesikalar, İstanbul 1945; Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları, Belediye Matbaası, İstanbul 1946; Kariye Camii: Eski Hora Manastırı, TTK, Ankara 1955.*

Tarihi'nin çevirisini yaparak 1956 yılında yayımlanmıştır.²⁵ Yunanca yazdığı tek eseri olan Dervişler'in sakıncalı içeriği nedeniyle 1946'da toplatılmasına karar verilir. (BCA, 112-71-3.). Güçlü bir siyasi çevreye sahip olan Mirmiroğlu, 1952 yılında Atina ve Selanik'e yapılacak olan ziyarette Başbakan Adnan Menderes ile birlikte gidecek heyetin arasında yer alır. (BCA, 128-33-1.). 4 Eylül 1966'da İstanbul'da ölen Mirmiroğlu'nun mezarı Şişli Rum Ortodoks Mezarlığı'ndadır. (Stamatopoulos, 2017: 112).

Gayrimüslim davalarında dava vekili olarak ismini gördüğümüz (BOA, DH.MKT., 2819/92; BOA, HR, TH., 339/57.) Mirmiroğlu'nun ilk işi *Ananisis (Anayennisis)* isimli bir Rumca gazete çıkarmak olmuştur. (BOA, ZB., 325/74; BOA, DH.MKT, 1282/45-1; Huitième, 1909: 100.). Günlük olarak çıkması planlanan bu gazete aynı zamanda resimliydi. (BOA, ZB., 24/80.). Matbuat Nizamnamesinin üçüncü ve dördüncü maddelerinin birinci fıkrasına uygun olarak 20 Ağustos 1908'de çıkarılmasına izin verilmişti. (BOA, DH.MKT, 1282/45-1.).

Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi'ni kurmadan önce başka şirket kurma girişimleri de olan Mirmiroğlu'nun ulaşabildiğimiz ilk şirketi *Kristal Mevadd-ı Züccaciye ve Evani-yi Madeniyye Osmanlı Anonim Şirketi*'dir.(BOA, A.}DVN.MKL, 65/12). Şirketin imtiyaz sahibi Celâl Sahir Bey'le²⁶ birlikte şirketin kurucuları arasındadır. Mirmiroğlu ile Celâl Sahir Bey'in aynı okullara devam ettiği ve buradan başlayan bir dostlukları olduğu anlaşılır. Mütareke döneminde yaptıkları ticaretle de bu dostluk devam etmiştir. Ne var ki Mirmiroğlu'nun ticarî faaliyetlerini daha çok Rum ve Yunanlarla yapmaya başlaması "Türkçü" kimliği ile bilinen Celâl Sahir Bey'le arasının açılmasına neden olmuş, sonrasında ise Mirmiroğlu'nun şirketle bağlantısı kalmamıştır.

Mirmiroğlu'nun kurduğu diğer şirket, *Müskirat Osmanlı Anonim Şirketi* adını taşımaktadır. Merkezi İstanbul'da olan şirketin kurulması için ortağı Ahmed Mecid Bey ile birlikte başvuruda bulunmuş ve 11 Ekim 1919'da kuruluşuna izin verilmişti.(BOA, MV., 253/32.). Şirket kurucuları arasına sonradan dört kişi daha eklenmiş, toplamda altı kişi şirket kurucusu olmuştur.(BOA, ŞD., 1262/43-6, s.2.). Şirket nizamnamesinin ikinci maddesinde yapılan değişiklikle şirketin adı daha sonra *Boğaziçi "Bosfor" Müskirat Osmanlı Anonim Şirketi* olarak değiştirildi.(BOA, İ.DUİT., 123/14.).

İnşaat malzemeleri üreten *La Sterea Osmanlı Anonim Şirketi*'nin hukuk müşavirliğini²⁷ yapan Mirmiroğlu'nun tek başına yaptığı başvurular da bulunmaktadır. Yine merkezi İstanbul'da olan *Moda Manifatura Tuhafiye Osmanlı Anonim Şirketi* bunlardan biridir. Mirmiroğlu, Ticaret Nezareti'ne başvuruda bulunmuş, nizamnamesinde bazı değişiklikler yapması kaydıyla 23 Ağustos 1920 itibariyle başvurusu uygun görülmüştü. Şirketin sermayesi 100.000 lira idi ve süresi de 50 sene olarak belirlenmişti. (BOA, MV., 252/51.). Aynı tarihlerde başka bir şirket için Mirmiroğlu'na başka bir izin daha verilmişti. *Propondis Müskirat Osmanlı Anonim Şirketi* adını taşıyan şirketin merkezi diğer şirketlerde olduğu gibi İstanbul'du. (BOA, MV., 252/72.). 31 Ağustos 1920 tarihinde yine merkezi İstanbul olan iki şirketi, *Çanakkale Bahri Osmanlı Anonim Şirketi*'ni (BOA, İ.DUİT, 124/32.) ve *Marmara Müskirat Osmanlı Anonim Şirketi*'ni kurdu.(BOA, İ.DUİT, 124/29.). Mirmiroğlu'nun kurduğu şirketler arasında merkezi farklı olan bir şirketi vardı. 19 Ağustos 1920'de kurulan ve *Adana Mevadd-ı Gıdaiye Ticareti Osmanlı Anonim Şirketi* unvanını taşıyan şirketin merkezi adından da anlaşılacağı üzere Adana idi. Bu şirketin kuruluş amacı İstanbul'daki işletmeleri için gerekli olan her türlü gıdaya rahatlıkla ulaşabilmeyi sağlamaktır. (BOA, MV., 252/42; BOA, BEO., 4648/348596.). Her ne kadar şirketin kuruluş tüzüğünde kurucu isim olarak Mirmiroğlu görünse de iki ay gibi kısa bir süre sonra şirketi devretmişti.²⁸(Takvim-i Vekâyi', numara 4001, 7).

Vladimir Mirmiroğlu'nun ismini 16 Haziran 1922'de tekrar görüyoruz. (BOA, İ.DUİT., 125/16.). Bedosaki Cirofan ile birlikte 50.000 Osmanlı Lirası sermaye ile 50 yıllık süreyle kurduğu *Haros Veresiye Mağazaları Osmanlı*

²⁴ V. Mirmiroğlu , "Fatih ve Ortodoksluk" *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni (Bulletin Officiel du Touring et Automobile Club de Turquie)*, Sayı 136, 1953, s. 14-15.

²⁵ Dukas, *Bizans Tarihi*, Çev: Vladimir Mirmiroğlu, İstanbul Matbaası, İstanbul 1956.

²⁶ Celal Sahir Erozan, Vefa İdadisi'nin bitirdikten sonra Mekteb-i Hukik-ı Sultânî'ye devam eder ancak okulu tamamlamaz. Mercan ve Kabataş idadileriyle İstanbul Lisesi, Mekteb-i Sultânî ve İstanbul Muallim Mektebi'nde çeşitli derslerde hocalık yapmıştır. Mütareke döneminde ticaretle meşgul olan Celal Sahir Bey, şiir ve edebiyatla yakından ilgilidir. Başkanlığında Fecr-i Âti topluluğu kurulmuştur. Ayrıca Edebiyat-ı Cedîde topluluğuna mensuptur. Türk Ocakları, Türk Derneği, Piyer Loti Derneği gibi Türkçü derneklerin üyesidir. Atarük'ün isteğiyle 1928-1935 yılları arasında Zonguldak vekilliği yapmıştır. (Okay, 1993: 245).

²⁷ 1912'de kurulan şirket 1925'te resmî olarak kapanmıştır. Şirketin yönetim kurulunda Konstantinos Stergiopoulos ve New York Standard Oil Company'nin müdürü Agathocles Lagoudakis bulunmaktaydı. 1920 yılı siyasî gelişmeleri sebebiyle şirketin başına İstanbullu bir Rum olan Stergiopoulos getirilmiştir. (Stamatopoulos, 2017: 106-107; Akyıldız, 1993: 85)

²⁸ Şirketin yönetim kurulu daha çok Ermeni ve Rumlardan oluşmaktaydı. Üyeler: Zaveoğlu Anatya, Menailoğlu Ayan, Kiryako Zaharyadis, Yağçiloğlu Yakof, Yorgancıoğlu Ansataş, Garigor Garigoryadis, Dimo Sulumonidis idi. (Takvim-i Vekâyi', 25 Safer 1339, nr. 4001, 7)

Anonim Şirketi kundura ve ev eşyaları üzerine ticarî faaliyetler yürütmekteydi. (BOA, ŞD., 1275/19-2, s. 2.). 26 Haziran 1922'de Antuvan Abdullah ile birlikte kurduğu *İttifak Alyans Hamamları Anonim Şirketi* ise doğal ve sunî yollardan elde edilen sıcak ve soğuk su hamamlarıyla deniz banyoları işletmek ve bunlara bağlı olarak gerekli binaları inşa etmek amacındaydı. (BOA, DH.UMVM, 89/12-3; BOA, BEO, 4690/351735). Bundan başka Mirmiroğlu alkollü içecek üreten *Eliniki Yeniki Eteria Şirketi*'nin, 3 Ekim 1917'de kurulan (BCA, 99-66-15.) *Müttehit Ermiş Emniyet Kartal Konserve Fabrikaları Türk Anonim Şirketi*'nin ve Osmanlı şirketi olan *Bosporus S.A.*'nin hukuk müşavirliğini ve yöneticiliğini yapıyordu. (Stamatopoulos, 2017, 107-108). Yine *Arslan ve Eskihisar Müttehid Çimento ve Su Kireci Fabrikaları Anonim Şirketi*'nin hukuk müşaviriydi.²⁹ Aynı zamanda bir un fabrikası olan *İttihat Değirmencilik Türk Anonim Şirketi*'nin yönetim kurulu üyelerindendi. Hatta avukatlık lisansı iptal edildikten yani 1924'ten sonra tek gelirin *İttihat Değirmencilik Türk Anonim Şirketi*'nin yönetim kurulu üyeliğinden aldığı maaş olduğunu söylemişti. (Stamatopoulos, 2017, 105). Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Mirmiroğlu'nun kurduğu şirketler 1924 sonrasında ya iflas etmiş ya da el değiştirmişti. Ayrıca Mirmiroğlu'nun eşiyile birlikte sahip olduğu bazı gayrimenkuller de bulunmaktaydı. (Stamatopoulos, 2017, 105).

Vladimir Mirmiroğlu'nun kurduğu şirketler incelendiğinde çoğunluğunun alkol ve gıda üzerine olduğu anlaşılır. Özellikle alkol ticareti üzerine yaptığı yatırımlar dikkat çekicidir. Dönemin siyasi ortamı düşünüldüğünde bu alanlarda hizmet verecek işletmeler açması hiç de tesadüf değildir. Öyle ki şirketlerin kuruluşları İstanbul'un İtilaf Devletlerince işgal edildiği tarihlere denk gelir. Dönemin şartları kurduğu şirketler bakımından Mirmiroğlu'nu önce gıda sektörüne, daha sonra da otel, gazino, birahane ile açtığı hamam ve banyolar yoluyla eğlence sektörüne yönlendirir. Şehirde İtilaf kuvvetlerinin askerlerinin görülmesiyle bir anda artan yabancı nüfusuna yönelik işletmelerin eksikliği Mirmiroğlu'na şirketler açmak noktasında fırsatlar sunar. Açtığı şirketlerin merkezinin biri dışında hepsinin merkezinin İstanbul olması da bu fikri destekler niteliktedir. Adana merkezli bir şirketi ise tamamen İstanbul'daki şirketlerine/işletmelerine gıda tedarikini kolaylaştırmayı sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında şirketlerin hepsinin birbiriyle bağlantılı olduğu görülür. Ne var ki şirketleri uzun süreli olmamıştır. Diğer taraftan açtığı şirketlerle ilgili nizamnameleri dışında detaylı bilgiler elimizde mevcut değildir. Bunda öldüğü gece bürosunun yağmalanıp bütün belge ve dokümanların çalınmasının ve kendisiyle ilgili olarak arşiv belgelerin eksik ya da kayıp olmasının payı olmalıdır. (Stamatopoulos, 2017, 112).

Bununla beraber Mirmiroğlu'nun birbirine yakın zamanlarda birden fazla şirket açması dikkat çekicidir. Kurduğu şirketlere ait bilgiler sadece nizamnamelerinden ibarettir. Bu durum akıllara şirketlerin başka amaçlarla faaliyet göstermiş olabileceğini ya da hükümetin şirketler için sağladığı bazı imkânlardan faydalanılmak üzere açıldığı izlenimi oluşturur. Şöyle ki; Osmanlı Devleti'nde kapitülasyonların verdiği haklardan yararlanmak isteyen Osmanlı tebaasından olan kişilerin yabancı devletlerin himayesine girerek şirket kurdukları görülür.³⁰ Bunlar kapitülasyonlar gereği hem daha az vergi veriyor hem de oldukları bölgede tekelleşme yoluyla haksız rekabet sağlıyorlardı. Durumun farkında olan Osmanlı Devleti düzenlemeler yapmaya çalışsa da kapitülasyon engeline takılıyordu. Neticede Birinci Dünya Savaşı'nı bahane eden Osmanlı Devleti 1914'te kapitülasyonları kaldırdı ve 13 Aralık 1914'te "*Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasım Şirketlerle Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat*" adıyla bir düzenleme yaparak bu tür şirketlerin ve gerçekte yabancılar tarafından kurulan şirketlerin faaliyetlerini kontrol altına almayı amaçladı. Buna göre Osmanlı Devleti'nde faaliyette bulunan yabancı şirketlerin Osmanlı kanunlarına uyacaklarına dair Ticaret

²⁹ Stamatopoulos bu iki fabrikanın 1913'te birleştiğini ve 1920'de iflaslarını bildirerek İstanbul merkezli başka bir şirket adı altında ticarî hayatlarına devam ettiğini belirtir. (Stamatopoulos, 2017: 107). Ancak Stamatopoulos'un verdiği bu bilginin aksine 1922 yılı ticaret yılığında bu iki şirketin 1920'de birleştiği ve aynı isimle devam ettiği görülür. Yönetim kurulunda ise G. Arvaniditi, D. Vatavalis, A. Sinyosoğlu, L. Arvanitidi, P. Carathecdori, A. Köseoğlu, A. M. Langas, K. Syngros, N. Zarcalis, A. Sifico, M. Sinyosoğluve M. Stamoulis bulunur. (Annuaire Oriental, 1922: 135). Diğer taraftan Vladimir Mirmiroğlu'nun Maliye ve Nâfia Dairesi'ne yazdığı bir layihası bu fabrikaların 1922 yılında zor bir süreçten geçtiğine işaret eder. Söz konusu layihaya göre şirket 1910 yılında faaliyete geçmiştir. Her bir ton çimento için 1636 kilo taş kullanılır. Rapora göre fabrikanın ilk 5 senelik vergisine karşılık üretiminin bir kısmına askeriye el koymuş ve fabrika bundan başka 1915'e kadar da 24 para vergi vermiştir. 1917'te bu el koyma durumu ortadan kaldırılmıştır. Bu arada fabrikanın faaliyetlerine de ara verilmiştir. Mart 1919'da fabrika tekrar faaliyete geçtiğinde yine 24 para vergi vermeye devam eder. Ancak Orman ve Maden Müdürlüğü Ağustos 1919'da herhangi bir sebep göstermeksizin vergi miktarını 24 paradan 50 kuruşa yükseltmiştir. Bunun haksızlık olduğuna dair yapılan şikâyetlerinin haklı bulunarak vergi 32 para olarak belirlenir. Ne var ki altı ay kadar bu miktarda vergi verdikten sonra Orman ve Maden Müdürü'nün bu karara aykırı olarak vergiyi şimdi de 20 kuruşa çıkardığı, Vilayet İdare Meclisi'nin kararını yok saydığını ve bu durumun kendilerini zor duruma soktuğu ifade edilir. (BOA, ŞD, 3177/20, 3).

³⁰ Aydın Vilayeti'nde faaliyet gösteren The Oriental Carpet Manufacture Limited adlı şirketle ilgili şikâyetler sonucunda yapılan araştırmalarda şirketin yabancı görünümlü Osmanlı şirketi olduğu anlaşılmıştır. (Kısa, 2019: 151).

Nezaretî'ne taahhütte bulunmaları gerekiyordu. Ayrıca kendi ülkelerinin kanunlarına uygun olarak faaliyette bulduklarını gösteren kendi hükümetlerce verilmiş resmî bir belge ile asıl şirketin iç tüzüğündeki faaliyetleri yapmaya yetkili olduğu ve bu faaliyetleri yaparken doğacak sorunlarda mahkemelerde davalı ve davacı sıfatıyla şirketi temsilen bir vekilin tayinini içeren vekâletnameyi de ibraz etmeliydiler. Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kurulan yabancı şirketlere bu hükümleri yerine getirebilmeleri için altı ay süre tanındı. Ancak hükümleri yerine getireceklerine dair taahhütleri iki ay içinde vermeleri gerekiyordu. Bu konuda başvurularını İstanbul'da Ticaret Nezaretî'ne, taşrada ise valiliklere yapacaklardı. Kanunun en önemli maddesi ise 15. maddeydi. Bu madde, esas faaliyet alanı Osmanlı ülkesi olan yabancı anonim şirketlerinin ve sermayesi hisse senedi olan şirketlerin kanun yürürlüğe girdikten sonraki üç ay içinde Osmanlı anonim şirketine dönüştürülmesini zorunlu kılıyordu. Aksi hâlde şirketler kapatılacaktı. (Akyıldız, 2001: 71-72; Kısa, 2019: 150-155). Osmanlı Devleti'nin yabancı şirketlere yönelik bu düzenlemesi nedeniyle bazı şirketlerin isim değiştirerek faaliyetlerine devam ettiği görülür. Vladimir Mirmiroğlu'nun da İtilaf devletleriyle kurduğu iletişim ağı içinde aracılık görevi üstlenerek şirketlerin devamlılığını sağlamış olması muhtemeldir. Çünkü Mirmiroğlu'nun mesleği icabı birçok yabancı şirketle teması vardı. Osmanlı Devleti'nin yabancı şirketlerde Türkçe kullanılmasına yönelik ve herhangi bir sorunda şirketlerin kendilerinin temsil edecek bir kişiyi tayin etmeleri konusunda yaptığı düzenlemeler, Mirmiroğlu gibi dil bilen birçok hukukçunun bu şirketlerle işbirliği yapmasına neden olmuştu. Bundan başka 1927 yılında İsmet İnönü'nün anonim şirketlere dair söylediği sözler ise konuyla bağlantılı olabilecek başkaca görüşleri içerir:

"Anonim şirket teşkilini sanat-ı mutade hâline getirmiş bir kitle vardır. Deruhte ettikleri faiz fedakârlığı mukabilinde, şirket teşkili için bankalardan teminat mektubu alınmakta ve kuruluşun sonra geri verilmekte, sonra artık şirketin hayat ve memadına ait bir ize tesadüf edilememektedir. (Balcı ve Sırma, 2012: 42)"

Bu ifadelerden de anlaşıldığına göre Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında ve devamında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk zamanlarında bankalarla iş birliği hâlinde olan bir grup vardı ve bunlar bankalardan aldıkları kredileri başka amaçlarla kullanmaktaydılar. Bununla beraber millî iktisat politikası gereği şirket kurma önceliğinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında olması yabancı menşei şirketleri birer aracı bulma yoluna itmişti. Mütareke döneminin içinde bulunduğu şartlar göz önüne alındığında dönemin tüccar ve banka ağı içinde önemli bir statüye sahip olduğu anlaşılan Mirmiroğlu'nun bu şirketlere aracılık yapması, şirketlerin kuruluş işlemlerini tamamladıktan sonra şirketleri yabancılara devretmesi ihtimal dâhilindedir. Bu durum şirketlerinin neden kısa süreli olduğunu ve herhangi bir faaliyette bulunmadıklarını açıklar. Kaldı ki *Adana Mevadd-ı Gıdaiye Ticareti Osmanlı Anonim Şirketi*'ni iki ay gibi kısa bir süre sonra yönetiminin Ermeni ve Rumlardan oluşan bir heyete devretmiş olması bu görüşü kanıtlar niteliktedir.

Diğer taraftan Mirmiroğlu, 1921 yılı itibarıyla birçok şirket kurmuş olmasına rağmen ticaret yıllığında mesleği sadece avukat olarak görünmektedir. (Annuaire Oriental, 1921: 480 ve 656). Bu da kurduğu şirketlerin geçici süreli olduğunu veya bir süre sonra devredilmek üzere kurulduğunu bizlere gösterir.

2. Olimpos Ticârî ve Sınâî Osmanlı Anonim Şirketi

İstanbul merkezli şirket 5 Ekim 1920'de otel, gazino³¹ ve birahane³² açmak ve işletmek, bu işletmelere entegre olarak soğuk hava depoları inşa etmek amacıyla kurulmuştur. (BOA, İ.DUİT., 124/37, 1.). Kuruluşu İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edildiği zamana rastlar. Bu tarihlerde İstanbul'da nüfusun arttığı ve kalacak yer probleminin ortaya çıktığı düşünülürse dönemin şartlarının Vladimir Mirmiroğlu tarafından iyi analiz edildiği görülür.³³

Şirket kuruluş süreci Mirmiroğlu'nun 20 Nisan 1920'de Maliye ve Nâfia Dairesi'ne başvurmasıyla başlamıştır. (BOA, BEO, 4658/349288.). Söz konusu daire başvuruyu inceledikten sonra 22 Mayıs 1920'de nizamname üzerinde bazı değişiklikler yapılmasını uygun görmüştür. (BOA, İ.DUİT, 124/37, 3.). Bundan sonra dosya görüşülmek üzere Şûrâ-yı Devlet'e gönderilmiş (BOA, ŞD., 1271/7, 1.), meclisin onayı alındıktan sonra Sadaret'e sevk edilerek şirketin kuruluşu onaylanmıştır. (BOA, ŞD., 1271/7, 4.).

Şirket başta belirtilen işletmelerin yanında buz imal etmek, konserve yapmak ve bu konularla ilgili çeşitli ticarî faaliyetlerde bulunabilmek amacıyla fabrika ve imalathaneler açmayı da kapsamaktadır. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2.). Ancak buz üretimi konusunda bazı sınırlandırmalar getirilmiştir. Şirketin ilk nizamnamesinde

³¹ Gazinoların I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Osmanlı Devleti'ndeki varlığı hakkında bkz: (Erdinçli, 2012: 139-140).

³² Osmanlı Devleti'nde birahanelerin açılışı ile ilgili bilgi için bkz: (Erdinçli, 2022: 366).

³³ Olimpos Ticârî ve Sınâî Osmanlı Anonim Şirketi, Selanik'te Allatini Kardeşler tarafından kurulan Olimpos Bira Fabrikası'ndan farklıdır. Olimpos Bira Fabrikası hakkında detaylı bilgi için bkz: (Kurt, 2023: 135-166)

Dersaadet Buz Anonim Şirketi'nin³⁴ imtiyaz sınırları dışında kalan yerlerde buz imal edileceği belirtilirken Maliye ve Nâfia Dairesi'nden bu maddenin "*Dersaadet Buz Anonim Şirketi'nin hukuk-ı imtiyâzına hâlel gelmemek üzere buz i'mâl etmek*" şeklinde değiştirilmesi istenmiş ve bu madde mezkûr dairenin belirttiği şekilde yeniden düzenlenmiştir. (BOA, İ.DUİT, 124/37, 3.).

Bundan başka şirketin hizmet verdiği alanlar zamanla çeşitlenmiştir. Şöyle ki başta sadece otel, gazino ve birahane açmak amacını taşıyan şirket zamanla bu işletmeler dâhilinde ihtiyaca yönelik açacağı ya da inşa edeceği binaların inşaat malzemelerini kolay bir şekilde temin etme noktasında inşaat malzemelerinin üretim ve ticaretiyle de ilgilenmiştir. (Stamatopoulos, 2017: 107). Bundan sonra şirketin faaliyet alanı tuğla ve kiremit üretimi olarak gösterilir. 1921 ve 1922 yıllarında şirket sadece kiremit ve tuğla işiyle meşgul olur. Şirketin adresi ise 1921'de Galata'daki Arslan Han 3 numaradır. (Annuaire Oriental,1921: 503 ve 695; Annuaire Oriental,1922: 602) Vladimir Mirmiroğlu'nun yöneticilik ve hukuk müşavirliğini yaptığı, inşaat malzemeleri üreten *La Sterea Osmanlı Anonim Şirketi*'deki tecrübeleri yeni şirketin de bu alanda faaliyet göstermesini sağlamıştır. Zira *La Sterea Şirketi* 1920'lerde Anadolu'daki gelişmeler nedeniyle zor durumdadır. Bu da Olimpos Ticarî ve Sınâî Osmanlı Anonim Şirketi'nin açıldığı tarihlere denk düşer. Diğer taraftan *La Sterea*'nın 1922'de hâlâ varlığının devam ettiği ve Vladimir Mirmiroğlu'nun şirketin yönetim kurulunda olduğu görülür.³⁵ *La Sterea*'nın adresi ise Mirmiroğlu'nun hem hukuk bürosunun hem de Olimpos Anonim Şirketi'nin adresi olan Arslan Han'dır.³⁶ (Annuaire Oriental, 1922: 136).

Olimpos Şirket'i her ne kadar anonim şirket olarak kurulmuş olsa da dönemin ticaret yıllıkları ve dergilerinde anonim şirketler arasında yer almaz. Bu yıllıklarda tuğla ve kiremit tüccarları arasında yer alan şirketin isminden de "anonim" kısmının kaldırıldığı ve isminin sadece "Olimpos" olarak geçtiği görülür.(Annuaire Oriental, 1922: 602). Şirketin kurucusu olan Mirmiroğlu'nun ismine de bilgiler arasında rastlanmaz. 1924 yılı ticaret yılığında ise şirketin adı yoktur. (Annuaire Oriental, 1924: 242). Bu tarihler Mirmiroğlu'nun hamisi Meletios'un Patriklikten ayrılmasıyla başlayan zorlu süreçle avukatlık lisansını kaybettiği döneme denk gelir. Ayrıca Mirmiroğlu'nun bağlantıları sebebiyle bu tarihlerde Türk Hükümeti tarafından sıklıkla denetleniyor olması Mirmiroğlu'nu şirketi kapatmaya yöneltmiş olmalıdır. Diğer taraftan bu tarihte her ne kadar ticarî olarak sıkıntılı bir dönem yaşasa da *La Sterea* hâlâ önemli bir tuğla ve kiremit üreticisidir. Mirmiroğlu'nun *La Sterea*'nın yönetim kurulu üyesi olduğu dikkate alındığında Olimpos Şirketi'nin faaliyetlerini durdurarak ticarî işlerini *La Sterea*'ya aktarmış olması ihtimaldir. Olimpos Şirketi'nin 1924 yılı öncesi ticarî faaliyetlerine ait herhangi bir bilginin bulunmaması ise gariptir. Aslında şirketin kuruluş tüzüğünde resmî olarak kurulmasından itibaren bir ay içinde şirketle ilgili Takvîm-i Vekâyi` 'ye şirketin faaliyetlerini içeren bir ilan verilmesi zorunluluğu olmasına rağmen (BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-8.), Olimpos Anonim Şirketi'ne ait herhangi bir ilanın verilmemesi görülür. Şirketin kuruluş tarihinden itibaren devam eden bir yıl içinde şirketin ne kuruluşuyla ilgili ne de bilanço vs. bilgileri gazetede yer alır. Bu durum şirketi "adı var kendi yok" hükmünde gösterir. O dönem diğer şirketlere bakıldığında şirketlerin kuruluşları, yönetim kurulları, bilançoları, genel kurul toplantı ilanları gibi bilgiler mevcutken³⁷ Olimpos Anonim Şirketi'ne ait bilgilerin sadece adresten ibaret oluşu, faaliyetlerinin de herhangi bir şekilde gazete ve yıllıklarda bulunmaması şirketi şüpheli hâle sokar.

Şirketin taahhüt ettiği şartlar ise kuruluş nizamnamesinde belirtilir ve yapılan düzenlemelerden sonra 9 kısım ve 46 maddeden oluşur. Her bir kısımda işleyişle ilgili konular detaylıca ele alınmıştır. Birinci kısım şirketin adı, kuruluş amacı, süresi, merkezinin nerede olacağı ve hangi işleri yapacağından bahseder. İkinci kısım sermaye ve hisse senetleriyle ilgilidir. Şirketin yönetim kurulu, başkanı ve üyelerinin seçilmesi gibi konular üçüncü kısımda anlatılmıştır. Dördüncü bölüm şirketin genel kuruluna ayrılmıştır. Genel kurul toplantılarının hangi şartlar altında ne zaman ve ne şekilde yapılacağından bahseder. Beşinci kısım malî işlerle ilgilidir. Altıncı kısım tek maddeden ibarettir ve şirketin kâr payının hissedarlarına ne şekilde, hangi oranlar esas alınarak dağıtılacağı belirtilir. Yedinci kısım ihtiyat (yedek) akçesinden bahseder. Sekizinci kısım şirketin süresinin bitmesi ya da

³⁴ Osmanlı Devleti'nde açılan ilk buz fabrikası olması açısından önemlidir. Mabeyn-i Hümâyûn Bekçiler Müdürü Salim Ağa tarafından Dersaadet ve Biga'da buz imal etmek ve satışını yapmak üzere Mayıs 1886'da kurulmuştur. Bkz: (Burcu Kurt, 2014: 47).

³⁵ 1922'de şirketin yönetim kurulunda Halid Süleyman, M. Langas, A. Lagaudakis, Y. Yaşar, G. Mongeri, P. Tchaousoglu, Ch. Naoum, Haydar Rifat, V. Mirmiroğlu ve Al. Xanthopouklo bulunur. (Annuaire Oriental, 1922: 136).

³⁶ Mirmiroğlu bu tarihlerde Arslan Han 5 numarada iken, *La Sterea* şirketi 6 numarada, Olimpos Anonim Şirketi de 3 numarada yer alır. (Annuaire Oriental, 1922: 389, 475, 563 ve 602).

³⁷ Örneğin Ominyum Şark Sanayi Osmanlı Anonim Şirketi'ne ait genel kurul toplantı çağrısı, Mensucât Ticareti Osmanlı Anonim Şirketi'ne ait bilanço ve genel kurul bilgisi, Beynelmîl Petrol Pamuk Ticareti Osmanlı Anonim Şirketi'ne ait kuruluş bilgisi gibi bilgiler gazetede mevcuttur. (Takvîm-i Vekâyi`, 3974, 6; 3980, 6; 4096,5)

herhangi bir sebeple feshi ile tasfiyesi konularını detaylandırır. Son kısım ise şirketin kuruluşuyla birlikte yürüteceği prosedürleri ve Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne karşı olan sorumluluğunu içerir. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24.). Aslında bu nizamname Ticâret Nezâreti'nin anonim şirketlerin kuruluş sürecinin hızlandırmak amacıyla hazırladığı örnek tüzüğün³⁸ şirkete uyarlanması ibarettir. Olimpos Anonim Şirketi'ne ait tüzükte farklı olarak Ticaret Nezâti'ne karşı olan sorumlulukların ayrı bir fasıl olarak hazırlanmıştır. Belli bir ücret karşılığında alınan bu tüzüğü, şirketler kendilerine uyarladıktan sonra bilançolarına ait evrak ve dosyalarını her sene Nezaret'e göndermek zorundaydılar. Ancak bu belgelerin çoğunun gönderilmemesi şirketler hakkındaki bilgileri tüzüklerinden ibaret kılar. (Yılmaz, 2011: 73).

Olimpos Anonim Şirketi'nin kurulması için tüzüğünde belirtilen bir madde bizim şirketin kuruluşundaki sermayesi hakkında bilgi verir. Nizamnamenin yedinci maddesiyle belirtilen hususa göre şirketin sermayesinin ve hisselerinin yüzde 10'u tahsil edildiğinde şirket kurulmuş sayılacaktı. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3.). Bu madde anonim şirket sermayesi olarak gösterdikleri/taahhüt ettikleri miktarın yüzde 10'unu ifade ediyordu. Yani Olimpos Anonim Şirketi'nin kurulması için 10.000 Osmanlı Lirasına sahip olması şirketin kuruluş izninin verilmesine için yeterliydi. Bu durumda şirketin sermayesinin bankalarla bağlantısı güçlü olan Mirmiroğlu'nun banka teminatı olarak ya da mal varlığı dikkate alındığında tek başına karşılaması hiç de zor görünmemektedir.

Şirket tüzüğü ise kısaca şu şekildedir:

Merkezi İstanbul olan şirket, gerekli olduğu takdirde Osmanlı Devleti'nin herhangi bir mahallinde şubeler açma yetkisine sahipti. Her türlü faaliyet ve değişikliğe olduğu gibi şube açma durumunda da açılan şubelerin Ticaret ve Nâfia Nezareti'ne bildirilmesi zorunluluğu vardı. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-2.).

Nizamnamede şirketin faaliyet süresi 50 sene olarak belirlenmişti. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3.). 100.000 Osmanlı Lirası sermaye ile kurulan şirketin hisseleri her biri 5 Osmanlı Lirası değerinde olan 20.000 hisse senedinden oluşuyordu. Genel kurulun bu sermayeyi iki katına kadar artırma yetkisi vardı. Ancak sermayenin iki katından fazla artırılması hükümet iznine bağlıydı. Hisse senetlerinin tamamının bedelleri alınmadıkça sermaye artırımını mümkün değildi ve satılan hisse senetlerinin örnekleri Ticaret Nezareti'ne bildirilmeliydi. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3.).

Genel kurul üyelerinden her birine şirkete sağladıkları fayda oranında ve genel kurul üyelerinin uygun gördüğü kişiler arasında dağıtılmak üzere 3000 adet kurucu hisse senedi çıkarılacaktı. İsmine yazılı olan bu hisse senetlerinin 5 yıl süreyle el değiştirmesi yasaktı. Ancak hisselerin bu süre içinde satılması söz konusu olursa ancak hamiline ait olarak satılabilecekti. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3.).

Şirket sermayesinin tamamı imzalandıktan ve her hissenin yüzde 10'u tahsil edildikten sonra şirket kurulmuş sayılacaktı. Ödedikleri taksitlere karşılık ellerine geçici hisse senedi verilen hissedarlar ancak sermaye taksitinin yarısı ödedikten sonra asıl senetleri alabilirlerdi. Şirketin sermayeye ihtiyacı olduğu takdirde yönetim kurulu kararıyla İstanbul'da veya başka yerlerdeki gazetelere en az 30 gün önceden ilan verilerek kalan sermaye karşılanabilirdi. İstenilen cüzî sermaye elde edilince durum Ticaret Nezareti'ne bildirilirdi. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3.). Verilen hisse senetlerinin bir tarafı Türkçe diğer tarafı Fransızca tercüme olmalıydı ki bu Osmanlı Devleti'nin yabancı şirketleri kontrol edebilmek için koyduğu şartlardan biriydi. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3; Akyıldız, 2001: 77).

Şirket her bir hisse için bir sahip tanırdı. Bir hissedarın varisleri ya da alacaklıları tarafından şirketin hiçbir mal ve gayrimenkulleri herhangi bir sebeple haciz edemezdi. Yine aynı şekilde bu kişiler şirketin işleyişine karışamazlardı. Alacaklılar borçludan alacaklarını tahsil edebilmek için yönetim kurulunun aldığı kararları kabul etmek durumundaydı. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3.).

Şirket vaktinde taksitlerini ödemeyen hissedarlara herhangi bir ihtarda bulunmaksızın senelik % 9 oranında gecikme faizi uygulayabilirdi. Bu oran Ticaret Nezareti'nin hazırladığı tüzükte %6'dır. Taksitin ödenmediği durumlarda şirket kaybını önlemek amacıyla bu oran yüksek tutulmuştur. Ayrıca şirket vaktinde ödenmeyen senetlerin sahiplerine dava açabilir, gerekirse hisse senetlerini satabilirdi. Böyle bir durum olduğu takdirde bu şekilde satılacak olan senetlerin numaraları gazetelerde ilan edilmeliydi. İlan tarihinden 15 gün sonra şirketin herhangi bir ihtara ihtiyacı olmayacaktı. Bu sebeple oluşabilecek zarar ise hisse senedinin sahibine ait olacak, İstanbul borsasında ve diğer borsalarda eğer satılmamışsa müzayede usulüyle hisseler sattırılacaktı. Hisse senetlerini satın alan müşterilere eski senetlerin numaralarını içeren yeni senetler verilecekti. Sonuçta elde edilen

³⁸ Ticâret Nezâreti 9 fasıl ve 47 maddeden oluşan örnek bir tüzük hazırlamıştı. Örnek metin için bkz: (Akyıldız, 2001: 504-507)

hâsıllattan şirkete olan borç düşülecek, eğer fazlası varsa şirket tarafından sahibine ödenecekti. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 2-3; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-3 ve 4.).

Kuruluş nizamnamesine göre şirket 5 ile 11 arasındaki üyeden oluşan yönetim kurulu tarafından idare edilecekti ve Nezaret'in örnek tüzüğünün aksine³⁹ ilk 5 yıl için oluşturulacak yönetim kurulu şirket kurucuları tarafından belirlenecekti. 5 yıllık süre için tayin edilen kurul üyelerinin görev süreleri bittikten sonra yeni üyeler kura ile daha sonrakiler ise kıdem ile belirlenecekti. Yönetim kurulu üyelerinin 60 hisse senedine sahip olması şartı vardı. Ancak bu şekilde yönetim kurulunda yer alabilirlerdi. Şirket sandığına bırakılması zorunlu olan bu hisselerin üyelik süresince satılması da yasaktı. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 3; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-4.). Şirket işlerini idare etmek üzere yönetim kurulu tam yetki sahibiydi ve herhangi bir davada başkan veya vekilin şirketi savunma hakkı bulunuyordu. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 3; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-5.).

Yönetim kurulu toplantısının ayda bir kez şirketin merkezinde yapılması şartı vardı. Genel kurul ise olağanüstü bir durum olmadıkça her sene mayıs ayında toplanırdı. Senelik bilanço ve faaliyetlerin, Ticaret Nezareti'nin görevlendirdiği bir komiserin de hazır bulunduğu genel kurul toplantısından sonraki bir ay içinde Ticaret Nezareti'ne gönderilmesi gerekirdi. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 3; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-5.). Oylama usulü ile karar alınan genel kurula yönetim kurulu başkanı, o olmadığı takdirde genel kurulca seçilen en fazla hisseye sahip yönetim kurulu ütesi riyaset ederdi. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 4; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-6.).

Şirketin hesaplarının incelenmesi için genel kurul hissedarlardan ya da dışarıdan bir veya daha fazla müfettiş tayin edebilirdi. Ancak ilk senenin hesaplarının incelenmesi müessese tarafından tayin edilen müfettişler tarafından yapılırdı. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 4; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-6.). Şirketin mali yılı aralık ayının başı ile ocak ayının son günü arasında idi. Ancak şirketin kurulduğu yıl, bu kuralın dışında tutulmuştu. Mali sene ilk yıl için şirketin kesin kuruluş tarihi ile o senenin aralık ayının son günü olarak belirlenmişti. Yönetim kurulu senelik mali bilançoğu genel kurul olmadan 60 gün önce müfettişlere tebliğ etmek zorundaydı. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 4; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-7.). Nezaret'in hazırladığı tüzükte bu süre 40 gün olarak belirlenmişti. (Akyıldız, 2001: 506).

Şirket senelik kârından %6'lık kısmı faiz ve %10'luk kısmını da ihtiyat akçesi olarak ayırdıktan sonra kalanı istisnasız bütün hissedarlara taksim edilecekti. Buna göre yüzde yetmiş hissedarlara ve yüzde yirmi beşi kurucu hisselerine ve yüzde onu da yönetim kurulu üyelerine dağıtılacaktı. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 5; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-7.). İhtiyat akçesi her senenin kârından oluşacak ve bu miktar şirket sermayesinin yüzde yirmi beşine denk geldiğinde artık ihtiyat akçesi adı altında alınmayacaktı. Ancak masraflar nedeniyle bu miktar azalırsa tekrar yıllık kârdan karşılanabilecekti. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 5; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-7.).

Yönetim kurulu, sermayenin üçte birini kaybedildiğinde genel kurulu toplayarak bilgi vermek durumundaydı. Toplantıda genel kurul üyeleri şirketin süresinin uzatılması ya da feshine karar verirdi. Genel kurulda alınan kararlar hükümet iznine tabi tutulmuştu. Şirketin feshine yönelik karar verilirse şirkete ait hesaplar genel kurul tarafından tayin edilen memurlar tarafından incelenir ve hükümete bilgi verilirdi. (BOA, A.}DVN.MKL., 68/24, 5; BOA, İ.DUİT., 124/37, 4-8.).

Şirketin faaliyetleri hakkında nizamnamesi dışında çok fazla bilgi bulunmamakla beraber Fener'de bir antreponun olduğu, otel, gazino, birahane ve fabrikanın açıldığı bilinmektedir. Antreponun önüne 1921'de rıhtım ve iskele yapılmak istenmiş ancak rıhtım ve iskelenin Ebniye Kanunu'nun⁴⁰ 32. maddesine aykırı olması nedeniyle izin verilmemiştir. (BOA, BEO, 4678/350777.). Ebniye Kanunu'nun bu maddesinde Haliç ve Boğaziçi sahillerinde inşa edilecek bina ve rıhtımların belediyelerin belirlediği ölçülerin dışına çıkmadan doğal kıyı şeridinde göre yapılması gerekmekteydi. (BOA, A.}DVN.MKL., 22/27-4, Kayra, 2020: 182.) Ayrıca yapılan bir düzenleme sonrası inşaat malzemelerin sokağa gelişigüzel bırakılmayacağı, zorunluluk olduğu takdirde ise sokakta en az beş arşın⁴¹ (yaklaşık 380 cm) yer bırakılması zorunluluğu getirildi. (BOA, A.}DVN.MKL., 87/25-5). Ancak burada bahsedilen 32. maddeye aykırılık inşaat malzemelerinin sokağa bırakılmasından ziyade rıhtım ve iskele yapılması için belediyelerce izin verilen ölçünün dışında bir büyüklükte yapılmak istenmesidir. Bundan başka şirketin 1921 yılından itibaren faaliyet alanı tuğla ve kiremit ticaretidir.

³⁹ Ticaret Nezareti'nin hazırladığı tüzükte yönetim kurulu yelerinin 3 yıl için seçilmesi öngörülmüştü. (Akyıldız, 2001: 504).

⁴⁰ Osmanlı Devleti'nde belediyelerin imar faaliyetleriyle ilgili yaptıkları düzenlemeleri içeren nizamnamedir. Çeşitli dönemlerde kadınların, ihtisab ağalarının yetki alanı içinde şehir planlamasına yönelik sorumluluklar verilmiştir. 1831'de kurulan Ebniye-i Hassa Müdürlüğü ile imar ve inşaa faaliyetleri bu kurumun yetki alanına bırakılır. 1848'de ise ilk Ebniye Nizamnamesi çıkarılır. (Kayra, 2020: 17-20.)

⁴¹ 1 arşın= 0,75774 m. Sonra yapılan düzenlemeyle 75,8 cm olarak belirlenmiştir. (Gültekin, 2007: 18; Erkal, 1991: 412.).

Yaşanan siyasî gelişmeler neticesinde şirketin isminde bazı değişiklikler yapıldı. Önce şirketin resmî ismindeki “Osmanlı” ibaresinin “Türk” ibaresi ile değiştirildiği, 1923 yılına gelindiğinde ise ismindeki “Olimpos” ibaresinin kaldırıldığı görülür. İcra Vekilleri Heyeti’nce alınan karar göre bu ibarenin şirkete ait her türlü müesseselerden ve hisse senetlerinden de kanuni haklar saklı kalmak kaydıyla kaldırılmasına hükmedilir. (BCA, 7-25-16.). Ancak şirketin ticaret yıllıklarında anonim şirketler arasında yer almaz ve ismi sadece “Olimpos” olarak gösterilir.

Şirketin kuruluş amacı dâhilinde otel ve bununla bağlantılı olarak gazino, birahane ve fabrika açılmıştır. Şirket bünyesinde açılan otelin başka bir ismi mi vardı yoksa şirket ismiyle mi anılıyordu? Mirmiroğlu avukatlık mesleğini icra ederken otelin işletmecisi kimdi? gibi sorulara ilişkin yaptığımız araştırmalar maalesef bir sonuç vermemiştir.

Otelin yaklaşık iki yıl kadar sonra yani 1922 yılı sonlarında Mirmiroğlu’nun elinden alındığını görmekteyiz. Fabrikanın ise kapatıldığı görülür. Durumu kendisi “Bütün bir hafta boyunca beni didik didik ettiler. Bir saat dahi rahat nefes alamadım. Fabrikayı kapattılar, otele ve dükkân kiralalarına el koydular.” şeklinde ifade eder. Her ne kadar kendisi avukatlığını yaptığı Arvanidis⁴² ailesiyle ilgili soruşturmalar nedeniyle komisyonun otele ve dükkân kiralalarına el koyduğunu söylese de (Stamatopoulos, 2017: 111) Mirmiroğlu’nun Rum Patriği Meletios’la olan yakın ilişkisi Mirmiroğlu’nun göz hapsinde tutulmasına sebep olduğu görülür. Hatta bu dönemde karısı ile birlikte Avusturya’ya (Baden) seyahat etmesi baskılardan kaçmak içindir. Arvanidis ailesinin üyelerinin de bu dönemde Avusturya’da bulunması seyahati daha da ilginç kılar. Belli ki baskılardan bunalan Mirmiroğlu yeni bir düzen kurmak için buradaki bağlantılarını kullanmak istemiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti sanayileşme çabaları içinde şirketleşmenin önemini kavramış, bazı nizamnamelerle şirketleşme faaliyetlerine hız vermeye çalışmıştı. Ancak devletin içinde bulunduğu siyasî bunalım ve savaşlar sebebiyle istenilen etki görülemedi. Osmanlı Devleti’nin dünya savaşından çıkıp istilaya uğradığı zamanlar ise bazı müteşebbislere çeşitli fırsatlar sundu. Bu kişilerden biri ise cumhuriyet tarihinde de adının sıkça zikredildiği Vladimir Mirmiroğlu’dur. Mirmiroğlu henüz genç bir avukatken gazete çıkarmakla başladığı iş hayatına çeşitli şirketler kurarak devam eder. Daha çok alkollü içecek üretimi ve satışı alanında faaliyet gösteren şirketlerinin olması yanında şehir hayatında ihtiyaç duyulan otel, gazino, banyo, hamam gibi işletmelerle ticarî faaliyetlerine devam etmiştir.

Mirmiroğlu’nun şirketlerinden biri olan Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi de eğlence ve hizmet sektöründe faaliyetlerde bulunmayı taahhüt etmiştir. Bir süre sonra faaliyet gösterdiği sektör tuğla ve kiremit ticaretidir. Ne var ki şirketin faaliyetleriyle ilgili detaylı bilgiler mevcut değildir. İstanbul merkezli açılan şirketin bir süre sonra kurucusu Vladimir Mirmiroğlu ile ilgisi kalmasa da şirketin bir süre daha varlığı devam etmiştir. Şirket bünyesinde kurulan otel, gazino ve birahane ile şehir hayatının bir parçası olmuştur. Buna karşın şirket bünyesinde açılan fabrika bir süre sonra kapatılır. Bununla beraber şirketin kuruluş nizamnamesinde belirtilen soğuk hava depolarının varlığı görülmez. Öyle anlaşılıyor ki Dersaadet Buz Anonim Şirketi’nin sahip olduğu imtiyazlar Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi’ne bu alanda hizmet şansı vermemiştir. Nitekim Dersaadet Buz Anonim Şirketi’nin faaliyet alanı oldukça geniştir ve Olimpos Ticarî ve Sinaî Osmanlı Anonim Şirketi de bu faaliyet alanları dışında hizmet vermek zorunda bırakılmıştı.

Şirketin kuruluş tarihi dikkate alındığında oldukça karmaşık bir dönem olduğu görülür. Anadolu’da başlayan kurtuluş mücadelesinin 1922’de başarılar kazanmasıyla şirketin kurucusu Mirmiroğlu zor zamanlar geçirmiş ve bir süre sonra şirketle bağlantısı kalmamıştır. Şirket bu tarihten sonra isim değişikliğine gitmiştir. Bu çalışmada şirketin kuruluşundan 1922’ye kadar olan dönemi ele alınmaya çalışılmıştır. Ankara’da yeni hükümetin kurulmasından sonra şirketin ne gibi faaliyetleri olduğu ise başka bir çalışmanın konusudur.

Vladimir Mirmiroğlu’nun faaliyetleri incelendiğinde aynı yıllarda birden fazla şirket açmış olması dikkat çekicidir. Çalışmamıza başladığımız sırada Mirmiroğlu’nu genç bir avukat olarak ticarî hayata yönelen bir müteşebbis şeklinde tahayyül etmiştik. Çalışmamız derinleştikçe bu durumun sadece müteşebbislikle sınırlanmayacağı şüphesine kapıldık. Mirmiroğlu’nun Rum Patrikhanesi’yle olan kendisinin de Rum olması sebebiyle bir dereceye kadar tabii sayılabilecek yakınlığı -ki bir müddet sonra bu yakınlık sebebiyle

⁴² Arvanidis ailesiyle ilgili ulaşabildiğimiz belgelerden anlıyoruz ki aile Vladimir Mirmiroğlu’nun hukuk müşavirliğini ve yöneticiliğini yaptığı Arslan ve Eskihisar Çimento ve Su Kireci Fabrikaları Anonim Şirketi’nin sahibidir. (BOA, İ.DUİT, 124/38; BOA, MV, 252/122). Ayrıca Leonidas Arvanidis Omniyum Şark Sinaî Anonim Şirketi adı altında bir şirket kurmuştur. (BOA, İ.DUİT, 124/36).

avukatlık lisansını kaybetmişti- ve hukuk müşavirliğini ya da yöneticiliğini yaptığı bazı şirketlerin iflas eşiğine geldikten sonra kendisinin aynı sektörde şirketler kurması dikkat çekicidir. Osmanlı Devleti'nin Teşvik-i Sanayi Kanunu ile kendi vatandaşlarını desteklemesi sebebiyle yabancı menşeli bu şirketlerin isim ve sahip değişikliği yoluyla faaliyetlerini sürdürmeyi seçmesi mümkün görünmektedir. Vladimir Mirmiroğlu'nun sahip olduğu bağlantılar düşünüldüğünde bu şirketlere aracılık etmesi muhtemeldir. Nitekim şirketlerin kuruluşunu sağladıktan sonra hisselerin devrinin yapılması günümüzde de olan faaliyetlerdir. Diğer taraftan kuruluşları aynı zamanlara tesadüf eden şirketlerinin nizamnâmeleri dışında faaliyetleriyle ilgili herhangi bir belgenin olmayışı da bu şirketlerin kâğıt üzerinde kurulmuş bir aldatmaca olabileceği kanısını oluşturur.

Diğer taraftan Mirmiroğlu'nun kurduğu şirketlere verdiği isimler düşünüldüğünde beklentisinin İstanbul'un işgal güçlerinin eline geçeceği yönünde olduğu anlaşılır. Yunan milliyetçiliğinin birer simgesi hâlindeki Olimpos ve Propondis'in (Antik Yunancada Marmara Denizi'ne verilen isimdir.) şirket isimleri için özellikle seçilmesi tesadüf olamaz. İşgal başarılı olduğu takdirde İstanbul'un Yunanlara verileceği dönemin hâkim görüşüdür. Nitekim Yunan vatandaşlarıyla bu dönemde iletişimini artırır. Patrik Meletios'la olan yakın arkadaşlığı da bunun kanıtı niteliğindedir. Bu süreçte Türk hükümetinin, Mirmiroğlu'nun bağlantıları sebebiyle kendisi üzerinde baskı kurması ve ayrıca 1922'de kurtuluş mücadelesinin başarıyla sonuçlanması Mirmiroğlu'nun kısa bir süreliğine ülkeden ayrılarak Avusturya'ya gitmesine neden olur. Bu sırada işgal güçlerinin sıkı bir taraftarı olan Meletios'un patriklik görevini bırakmak zorunda kalması Mirmiroğlu'nun işini zorlaştırır. Hamisiyle birlikte avukatlık lisansını da kaybeder. Üzerindeki baskı nedeniyle bir süre sonra ülkeyi terk etmek zorunda kalarak Kudüs'e giden Mirmiroğlu, daha sonra Türkiye'ye dönecek ve bundan sonra kitaplarını yazacaktır. Menderes'in başbakan olmasıyla siyasî bağlantılarını devreye sokar ve avukatlığa da bu şekilde geri döner.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları:

- BCA. 112-71-3; 128-33-1; 7-25-16.
 BOA. Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO). 4678/350777; 4648/348596; 4658/349288; 4690/351735.
 BOA. Dahiliye Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü (DH. UMVM.). 89/12.
 BOA. Dahiliye Mektubi Kalemî (DH.MKT). 1282/45-1; 2819/92;
 BOA. Hariciye Tahrirat (HR, TH.). 339/57.
 BOA. İrade Dosya Usulü (İ.DUİT.). 123/14; 124/37; 124/36; 124/38;
 BOA. Maarif Nezareti Mektubi Kalemî (MF.MKT.). 684/53.
 BOA. Meclis-i Vükela Mazbataları (MV). 253/32; 252/51; 252/72.
 BOA. Sadaret Mukavelenamelere (A.)DVN.MKL.). 68/24; 22/27; 65/12; 87/25.
 BOA. Şura-yı Devlet (ŞD.). 1262/43; 1271/7; 3177/20.
 BOA, Zabtiye (ZB.). 325/74; 24/80.

Gazeteler/Yıllıklar

- Annuaire Oriental, 1921. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/2900> (29.10.2024)
 Annuaire Oriental, 1922. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/2894> (31.10.2024)
 Annuaire Oriental, 1924. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/2921> (01.10.2024)
 La Turquie <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4529538h/f1.item.r=m%C4%B1rm%C4%B1r.zoom>
 (25.10.2024)
 Stanboul <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bd6t5525701/f1.item.r=mirmiroglou.zoom> (24.10.2024)
 Takvîm-i Vekâyi', nr. 2974, 6, 20 Muharrem 1339 (4 Ekim 1920); nr. 3980,6, 29 Muharrem 1339 (13 Ekim 1920); nr. 4001, 7, 25 Safer 1339 (8 Kasım 1920); nr. 4069,5, 16 Cemaziyelevvel 1339 (26 Ocak 1921).

Araştırma ve İnceleme Eserler:

- Akyıldız, A. (1993). *Eski Tahviller ve Hisse Senetleri Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve Cumhuriyetin İlk Yılları*, Ankara: Türkiye Ekonomi Bankası Yayınları
 Akyıldız, A. (2001). *Osmanlı Dönemi Tahvil ve Hisse Senetleri*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları
 Akyıldız, A. (2010). "Şirket-i Hayriye". *İslam Ansiklopedisi*: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (39), 201-203.
 Akyıldız, A. (2018). *Osmanlı Merkez Bürokrasisi (1836-1856)*. İstanbul
 Balcı R. ve Sırma, İ. (2012). *Ticaret ve Ziraat Nezareti Memalik-i Osmaniye'de Osmanlı Anonim Şirketleri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası
 Çakır, C. ve Akkuş, Y. (2015). "Osmanlı İstanbul'unda Ticaret". *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla İstanbul Tarihi*: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Coşkun Yılmaz (Ed), (6), 154-199.
 Çapar, O. (2020). *Osmanlı Devleti'nde Fransız Sermayesi (1838-1914)*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi
 Daloğlu, P. (2020). *Tanzimat Dönemi Muhasebe Kayıt Düzenine Bir Bakış: Şirket-i Hayriye Finansal Raporlaması*. İstanbul
 Erdinçli, İ. (2022). *Keyif, Günah ve Suç Arasında Osmanlı'da Meyhaneler ve Müdavimleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
 Erdinçli: (2012). *Tanzimat'tan I. Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı'da Birahaneler ve Birahanecilik (İstanbul ve İzmir Örneği)*. [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Isparta
 Erkal, M. (1991). "Arşın". *İslam Ansiklopedisi*: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (3), 411-413.
 Eyice, S. (2014). "İstanbul'un Entelektüel Mazisi". *Derin Tarih*, (28), 36-40.

- Genç, M. (2021). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi I*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- Gültekin, H. (2007). *Osmanlıca Tapu Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yayınları
- Güran, T. (2013). 19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi Üzerine Araştırmalar. İstanbul
- Huitième, T. (1909). *Revedu du Monde Musulman*. Paris
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k103803m/f104.item.r=mirmir.zoom> (24.10.2024)
- Kasalak, K. (2012). "Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye'de Sanayileşmeye Etkileri". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 65-79.
- Kazgan, H. (2023). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şirketleşme*. İstanbul: Efil Yayınları
- Kazgan, H. (2022). *Galata Bankerleri*. İstanbul: Efil Yayınları
- Kıray, E. (2015). *Osmanlı'da Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar*. İstanbul
- Kısa, A. (2019). *Osmanlı Devleti'nde Bayındırlık Faaliyetleri (1908-1918) Kapitülasyonlar, İmtiyazlar, Anonim Şirketler*. [Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Antalya
- Koraltürk, M. (1999). "Osmanlı Devleti'nde Şirketleşme, İlk Anonim Şirket ve Borsanın Kuruluşu". *Osmanlı: Yeni Türkiye Yayınları*, (3), 443-448.
- Koyuncu, N. (2012). "Hukuk Mektebinin Doğuşu". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 163-186.
- Kurt, B. (2014). "Osmanlı Sosyal Hayatında Yenileşmeye Bir Örnek: Buz Temininde Modernleşme ve Dersaadet Buz Fabrikası". *Nizam-ı Cedîd Başlangıcının 220. Yılı Münasebetiyle Tarih Boyunca Yenileşme Hareketleri*, Mehmet Ali BEYHAN (Ed), İstanbul: Kitabevi Yayınevi, 43-50.
- Kurt, B. (2023). "Osmanlı Son Döneminde Selanik'te Ticari Bir Teşebbüs: Olympos Bira Fabrikası", *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan "Türkler ve Balkanlar"*, Hakan ENGİN (Ed), İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları, 135-166.
- Kurt, M., Kuzucu, K., Çakır, B. ve Demir, K. (2016) "19. Yüzyıl Osmanlı Sanayileşme Sürecinde Açılan Devlet Fabrikaları: Bir Envanter Çalışması". *OTAM*, 40 (Güz), 245-277.
- Küçük, C. ve Eertüzün, T. (1994). "Duyûn-ı Umûmiyye", *DİA*, 10, 58-62.
- Kütükoğlu, M. (1992). "Baltalimanı Muahedesi", *İslam Ansiklopedisi: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, (5), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 38-40.
- Kütükoğlu, M. (2013). *Balta Limanı'na Giden Yol Osmanlı-İngiliz İktisâdî Münasebetleri (1580-1850)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Martal, A. (1999). "Osmanlı Sanayileşme Çabaları (XIX. Yüzyıl)". *Osmanlı: Yeni Türkiye Yayınları*, (3), 279-285.
- Okay, M. O. (1993). "Celâl SAhir Erozan", *İslam Ansiklopedisi: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, (7), 245-246.
- Önsoy, R. (1984). "Tanzimat Dönemi Sanayileşme Politikası 1838-1876". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 5-12.
- Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları (Seçme Eserleri I)*. İstanbul
- Pamuk, Ş. (2009). *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914*. İstanbul
- Pamuk, Ş. (2018). *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913)*. İstanbul.
- Quataert, D. (2013). *Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü*. İstanbul
- Sagun, Ç. (2023). "Kilise ve Mektepler Meselesi Ekseninde Rum Patrikhanesi'nin Milli Meclis Oluşturma Çabaları (1908-1910)". *Avrasya Uluslar arası Araştırmalar Dergisi*, 11 (35), 797-821.
- Stamatopoulos, D. (2017). "Hayatta Kalma Stratejileri: Avukat Vlademir Mirmiroğlu ve İşgal İstanbul'unda Rum Burjuvazisi (1919-1922)". *Yok Edilen Medeniyet: Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Gayrimüslim Varlığı*, İstanbul: Hrant Dink Vakfı, 104-112.

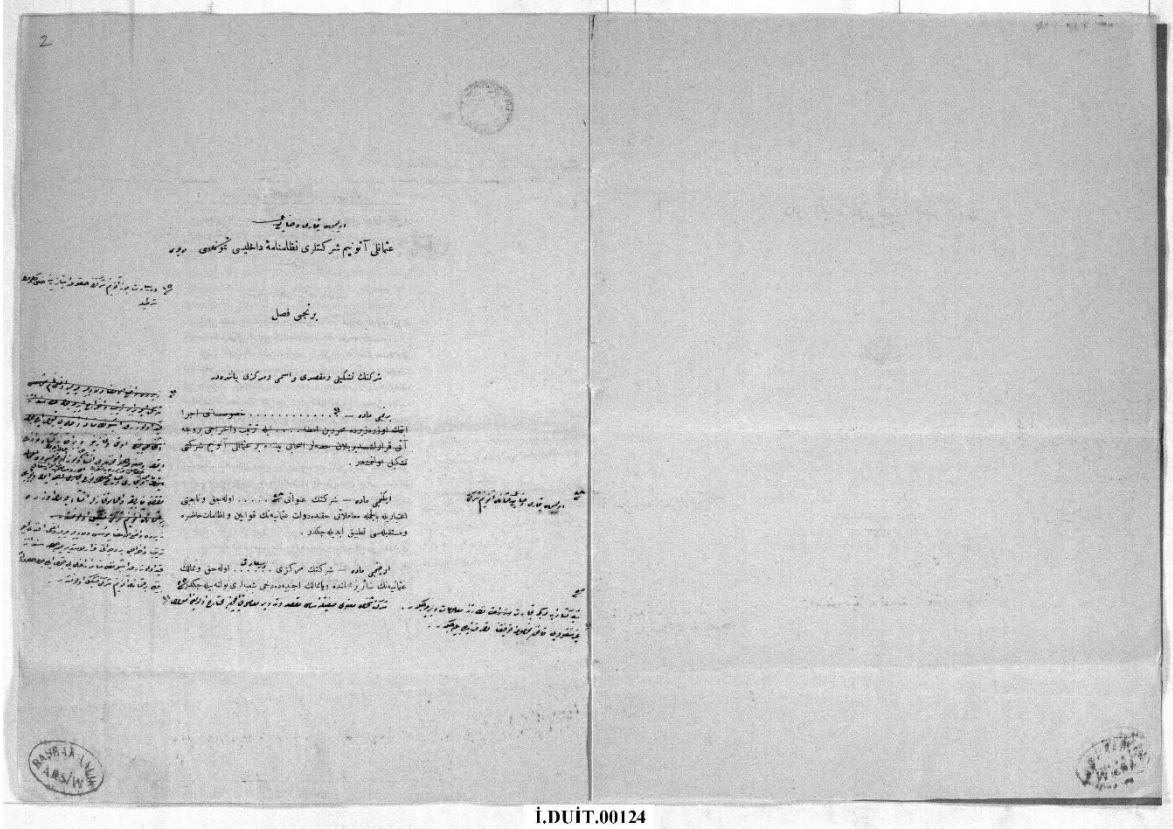
- Üsdiken, B. (2000). *Pera ve Beyoğlun'nda Bankalar, Bankerler, Sarraflar, Tefeciler, Kuyumcular*. İstanbul: Kentbank
- Tutel, E. (1997). *Şirket-i Hayriye.* İstanbul
- Yılmaz, C. (2011). *Osmanlı Anonim Şirketleri*, İstanbul: ScalaYayıncılık
- Yılmaz, F. (2011). *Osmanlı'nın Borç Batağı Duyûn-ı Umûmiye*. İstanbul: İz Yayıncılık

Ekler:

EK 1. Vladimir Mirmiroğlu

EK 2. Şirket Nizamnamesi: BOA. İ.DUİT. 124/37

Yazar Katkıları: Fikir-%100; Tasarım-%100; Denetleme-%100; Kaynaklar-%100; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi %100; Analiz ve/ veya Yorum-%100; Literatür Taraması-%100; Yazıyı Yazan-%100; Eleştirel İnceleme-%100.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Author Contributions: Concept -%100; Design-%100; Supervision-%100; Resources-%100; Data Collection and/or Processing-%100; Analysis and/or Interpretation-%100; Literature Search-%100; Writing Manuscript-%100; Critical Review-%100.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.